

Agendaformulier B&W-vergadering 9 september 2025

Portefeuillehouder	Roelof Bleker Agendaletter G		
Onderwerp	Deelname proef nieuw stembiljet		
Openbaar	<i>Openbaar: ja, in principe zijn alle besluiten en bijlagen openbaar en publiceren wij die actief op enschede.nl</i>		
Organisatieonderdeel (cluster of afdeling)	Cluster Dienstverlening	Corsanummer:	2500025747
Schrijver	T Tempel	Casenummer	BV25000407
Urgentie			
Raadsbesluit nodig	Ja		
Raad informeren	Nee		

Mee geadviseerd door	Catharina Broekman (Communicatie), Abigaël Lasscher (Wn. Clustermanager)		
Advies gemeentesecretaris			

Conceptbesluit

De gemeenteraad te verzoeken om een keuze te maken over het deelnemen aan het experiment met het nieuwe stembiljet bij de gemeenteraadsverkiezingen.

Publieksvriendelijke samenvatting

De minister van Binnenlandse Zaken heeft de gemeente Enschede gevraagd om mee te doen met de landelijke proef voor het nieuwe stembiljet. Samen met negen andere gemeenten verdeeld over heel Nederland. Het college verzoekt de gemeenteraad te besluiten of deelgenomen kan worden aan deze proef.

Dit nieuwe stembiljet is makkelijker om in te vullen. Dit vanwege het kleine formaat en kleurgebruik van het stembiljet. Het nieuwe stembiljet is ook beter te gebruiken voor kiezers met een beperking of moeite hebben met taal. Kiezers maken op het nieuwe stembiljet twee bolletjes rood; eerst de partij en daarna de kandidaat.

B&W besluit dd.

(In te vullen na de vergadering door loco-gemeentesecretaris)

Inleiding en voorgeschiedenis

Sinds 2012 is het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK in dit voorstel) bezig met de ontwikkeling van een nieuw stembiljet. Het stembiljet dat wij nu gebruiken om te stemmen is veel te groot en niet makkelijk om te gebruiken. Dit geldt voor kiezers, maar ook voor stembureauleden die 's avonds en soms 's nachts nog stemmen tellen. Na de Provinciale Staten- en Waterschapsverkiezingen van maart 2023 was het moment dat vanuit de uitvoering bij gemeenten steeds meer weerstand kwam tegen het onhandige en te grote stembiljet bij verkiezingen, vooral omdat de uitvoeringslast van deze twee verkiezingen enorm was.

Gelijkertijd is er steeds meer aandacht voor de toegankelijkheid van het verkiezingsproces:

- Zo zijn de stemlokalen in Enschede toegankelijk of worden voorzien van drempelhulpen en andere hulpmiddelen zodat een kiezer makkelijk bij een gebouw naar binnen kan.
- Worden stembureauleden getraind om zo goed mogelijk om te gaan met alle verschillende kiezers die in het stemlokaal komen. Ook weten zij welke kiezers ondersteuning mogen krijgen bij het stemmen.
- Is er in Enschede een speciaal ingericht stembureau met hulpmiddelen voor doven, slechthorenden, blinden en slechtzienden.
- Loopt Enschede voorop in begrijpelijke teksten op de kandidatenlijst en op [enschede.nl](https://www.enschede.nl).
- Zijn er nauwe contacten tussen Team Verkiezingen en de Toegankelijkheidscommissie om verkiezingen van iedereen te laten zijn. Elke stem telt!

Het stembiljet blijft hierin achter. De laatste jaren zijn er steeds meer partijen. Dit is niet alleen landelijk, maar ook bij gemeenteraadsverkiezingen, waar in Enschede de laatste keer 18 partijen meededen. Dit maakt dat het stembiljet soms een meter breed is. Dit is niet alleen voor de kiezer onhandig, maar ook voor stembureauleden die op zoek moeten naar een ingekleurd bolletje bij het tellen op de grote vellen papier.

Minister vraagt Enschede om mee te doen aan de proef

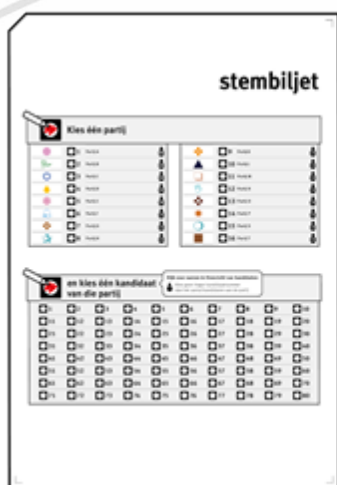
De minister van BZK vraagt de gemeente Enschede om mee te doen aan een landelijke proef met een nieuw kleiner stembiljet. Het nieuwe stembiljet maakt stemmen voor kiezers makkelijker. Een ander voordeel is dat het tellen van de stembiljetten sneller gaat. De gemeenteraad moet beslissen of gemeente Enschede meedoet aan de landelijke proef. De proef wordt mogelijk gemaakt door de Tijdelijke Experimentenwet Nieuwe Stembiljetten¹. Naast Enschede worden nog negen gemeenten gevraagd aan de proef mee te doen. Dit zijn de vijf van de vorige keer: Borne, Tynaarlo, Boekel, Alphen aan den Rijn en Midden-Delfland. Deze vijf worden in 2026 aangevuld met: Groningen, Nijmegen, Vijfherenlanden en Westland.

Enschede was meekijkgemeente in Borne bij Europees Parlementsverkiezing

Ambtelijk is er al veel contact geweest over het nieuwe stembiljet. Gemeente Borne was bij de verkiezing voor het Europees Parlement op 6 juni 2024 één van de vijf kleine proefgemeenten. Gemeente Enschede was officieel aangewezen als meekijkgemeente. Dit betekende dat medewerkers van Team Verkiezingen nauw betrokken waren bij de proef in Borne, bij de voorbereiding, tijdens de verkiezingsdag en in het evaluatietraject. Telkens werd er afgewogen; wat betekent het nieuwe kleine stembiljet voor inwoners in de gemeente Enschede. Gemeente Enschede is hierdoor beter voorbereid op de invoering en de bijbehorende informatiecampagne bij de komende gemeenteraadsverkiezing.

Het stemmen met een nieuw stembiljet

Het nieuwe stembiljet geeft op een stembiljet van A3-formaat twee keuzes. Op het bovenste gedeelte staan de logo's en namen van de partijen.

Je kleurt **twee** vakjes rood

1 één vakje voor een partij...

+

2 één vakje voor een kandidaat van die partij.

Niet meer op naam, maar op nummer. Hoe werkt dat

In het stemhokje ligt een overzicht met alle kandidaten per partij. Dit overzicht krijgen kiezers ook thuisgestuurd met alle informatie over het nieuwe stembiljet. De kandidatenlijst in het stemhokje en die thuisgestuurd wordt lijken erg op elkaar, dat zorgt voor herkenbaarheid.

De kiezer kleurt het bolletje van een partij in. Op het onderste gedeelte van het stembiljet kleurt de kiezer het bolletje met het nummer van de kandidaat aan. Laat de kiezer het bolletje bij de kandidaat leeg, dan gaat de stem naar de eerste kandidaat van de partij.

De proef met een nieuw stembiljet hoe gaat dat

De eerste proef vond plaats in vier kleine gemeenten en één grotere gemeente. De Europese Parlementsverkiezing is uitgebreid geëvalueerd. De minister is hierover positief in haar kamerbrief², maar wil voor een landelijke uitrol bij de gemeenteraadsverkiezingen, de proef nog een keer herhalen. Daarom worden bij de gemeenteraadsverkiezingen in 2026 vijf grote gemeenten aan toegevoegd, zodat meer dan 1 miljoen kiezers stemmen met een nieuw stembiljet. Op de verkiezingsdag vinden verschillende onderzoeken plaats naar het nieuwe stembiljet. Hier worden kiezers, stembureauleden en het projectteam Verkiezing uitgebreid bij betrokken.

Wat verandert er voor kiezers met het nieuwe stembiljet

- Kiezers ontvangen, net als met het huidige stembiljet, voorafgaand aan de verkiezing een kandidatenlijst thuis, zodat zij zich vooraf kunnen voorbereiden. Daarnaast wordt er uitgebreid aan communicatie en voorlichting gedaan zodat kiezers in Enschede voor het uitbrengen van hun stem goed voorgelicht zijn.
- Voor kiezers verandert er alleen wat in het stemhokje.
 - In elk stemhokje ligt een kandidatenboekje met hierin per partij alle kandidaten.
 - De kiezer brengt een stem uit door twee stemvakjes in te kleuren. Eerst het stemvakje dat hoort bij de partij waarop de kiezer wil stemmen, en vervolgens het stemvakje dat hoort bij het kandidaatsnummer van de kandidaat van zijn keuze van die partij.
- Op elk stembureau is een extra stembureau lid aanwezig. Dit stembureau lid geeft op de verkiezingsdag actief voorlichting over het nieuwe stembiljet aan kiezers en kan vragen beantwoorden van kiezers die vragen hebben. Ook staan er banners en hangen er posters met uitleg over het stembiljet in het stemlokaal.

Wat verandert er voor partijen met het nieuwe stembiljet

- Politieke partijen leveren voorafgaand de verkiezing hun partijlogo in.
 - Lokale partijen doen dit vóór 22 december 2025 omdat deze officieel bij het centraal stembureau in Enschede geregistreerd moeten worden.
 - Enschedese partijen die ook in de Tweede Kamer vertegenwoordigd zijn leveren op de dag van kandidaatstelling hun partijlogo aan bij alle documenten die nodig zijn voor de kandidaatstelling. Van alle landelijke partijen zijn de logo's al geregistreerd bij het centraal stembureau voor de Tweede Kamer (de Kiesraad) en ook geldig bij de gemeenteraadsverkiezing.
- Politieke partijen voeren campagne net zoals dit bij andere verkiezingen het geval is. Het advies is om het nieuwe stembiljet mee te nemen in de campagnevoering. Waarbij de kiezer gewezen wordt op het nummer van de kandidaat. Het wijzen op het lijstnummer, zoals dit bij het huidige stembiljet gebeurt, is alleen aan te bevelen als een partij kiest om geen partijlogo aan te leveren. Partijen zijn op het nieuwe stembiljet goed te herkennen aan hun logo.
- Voor de verkiezing krijgen alle kiezers de kandidatenlijst thuis gestuurd. In deze kandidatenlijst is het logo terug te vinden van de partij, samen met alle namen van de kandidaten.
- In het stemhokje komen de logo's van de partijen terug in het kandidatenboekje dat in elk stemhokje ligt. Ook komen de partijlogo's prominent terug op het stembiljet.

Gewenst effect van het besluit in relatie tot de strategische opgaven

Enschede levert landelijk een flinke bijdrage aan het eenvoudiger en toegankelijker maken van het verkiezingsproces.

Argumenten

1.1 Extra campagne mogelijkheid voor politieke partijen

Extra aandacht voor gemeenteraadsverkiezingen in de lokale media en door de gemeente over het nieuwe stembiljet.

Voor partijen de mogelijkheid om met een ludieke campagne te komen waar ze kandidaten koppelen aan nummers. Het ministerie van BZK verwacht dat er geen reden is om aan te nemen dat het proef met nieuwe stembiljet leidt tot een lagere opkomst. Daarnaast zorgt deelname aan het proef met het nieuwe stembiljet voor meer (media-)aandacht, wat kan leiden tot een hogere opkomst bij de verkiezing.

Bij de proefgemeenten met het kleine biljet bleek na onderzoek dat er meer voorkeursstemmen waren uitgebracht. Kwantitatief onderzoek bij de Europese Parlementsverkiezingen, door een onafhankelijk bureau dat namens het ministerie van BZK onderzoek deed, bleek dat 90% van de kiezers buiten het stemlokaal al een keuze maakt op wie er gestemd wordt. Deze groep kiezers maakt deze keuze op allerlei verschillende manieren, vaak door het raadplegen van het overzicht van kandidaten dat thuis wordt ontvangen. Het overzicht van kandidaten dat kiezers thuis hebben ontvangen is door 86% van de kiezers bekeken. Maar liefst 64% van de kiezers had thuis het nummer opgezocht en onthouden van de kandidaat.

1.2 VNG roept³ op tot landelijke invoer van het nieuwe stembiljet

Na de evaluatie van de Europese verkiezingen bij de vijf proef gemeenten riep de VNG in een brief de minister op om bij gemeenteraadsverkiezingen alle kiezers te laten stemmen met het nieuwe stembiljet. De VNG ondersteunt de noodzaak voor een toegankelijk stembiljet voor kiezers en waakt tegelijk voor een te grote uitvoerlast bij gemeenten met de stembiljetten die nu gebruikt worden. In een brief van 31 januari 2025⁴ werd deze oproep nog een keer herhaald, nadat de minister had besloten om de proef uit te bereiden met vijf grote 100+-gemeenten.

1.3 Gemeente Borne en de andere vier proefgemeenten zijn enthousiast

De vijf proef gemeenten zijn allemaal enthousiast en gaven in de evaluatie aan om bij een volgende keer weer mee te doen en het advies om het nieuwe stembiljet in heel Nederland in te voeren.

Wat vonden de kiezers van het nieuwe stembiljet?

Vragen aan de kiezer	Het nieuwe stembiljet	Het huidige stembiljet
Hoe vond u het om te stemmen met het stembiljet? 1 = heel moeilijk, 5 = heel makkelijk	4,7	4,4
Wat vond u van de grootte? 1 = heel onhandig, 5 = heel handig	4,7	2,8

1.4 Het stembiljet is toegankelijker voor mensen met een beperking of moeite met taal

Dit komt door het kleurgebruik en de logo's van de partijen die zichtbaar en meestal herkenbaar zijn voor kiezers. In de campagne richting kiezers wordt het zelfstandig stemmen extra benadrukt. Het ministerie van BZK heeft verschillende verenigingen betrokken bij het ontwerp van het nieuwe stembiljet. Zij hebben kiezers en verenigingen betrokken om zo het nieuwe stembiljet aan te laten sluiten bij veel verschillende kiezers uit de maatschappij. Het is de bedoeling dat het zelfstandig stemmen wordt vergroot en de drempel om niet te stemmen of om iemand een volmacht te geven flink wordt verkleind.

Voor de toegankelijkheid in het stembureau is er een standaard stemmal. De stemmal kan door blinden of slechtzienden zelfstandig gebruikt worden. De stemmal kan bij elke verkiezing opnieuw gebruikt worden omdat de stembiljetten hetzelfde zijn. Dit maakt het aantrekkelijk om een investering te doen en meerdere stemmallen verspreid over de vijf stadsdelen in Enschede neer te leggen. Op dit moment wordt er de laatste jaren bij elke verkiezing een nieuwe stemmal gekocht en bij één stembureau neergelegd.

1.5 Het stembiljet is een stuk kleiner (A3-formaat) en bij elke verkiezing gelijk

Het biljet is beter te hanteren voor kiezers en makkelijker te tellen voor stembureauleden. Het stembiljet is makkelijk in- en uit te vouwen. Bij alle verkiezingen is het uiterlijk van het stembiljet gelijk; of we stemmen voor de Tweede Kamer of gemeenteraad, daar zit geen verschil in.

1.6 Tellen wordt makkelijker en voorlopige uitslag sneller bekend

Voor de stembureauleden van de stembureaus is het formaat handiger. Het uitvouwen zal veel sneller gaan en sorteren gaat dan vlotter. Het stembureau kan eerder starten met tellen waardoor de uitslagen waarschijnlijk vroeger op de avond bekend worden.

Bij de vijf proef gemeenten bleek het nieuwe stembiljet bevorderlijk voor de uitvoerbaarheid en kwaliteit van de telling, en dit heeft daarmee een positief effect op de betrouwbaarheid van de uitslag.

In de toekomst wordt het elektronisch tellen mogelijk. En neemt de opslag van het nieuwe stembiljet minder ruimte in.

1.7 Kosten voor de invoering betaalt het ministerie

Doordat Enschede vooroploopt is het financieel gunstig om mee te doen. Kosten die gemaakt worden voor de invoering van het nieuwe stembiljet betaalt het ministerie. De gemaakt kosten worden voornamelijk besteedt aan de voorlichtingscampagne. De kosten voor het drukken van verkiezingsmaterialen blijven gelijk. In de toekomst is de verwachting dat er een besparing is voor het telproces. Er zijn dan minder tellers nodig in de stembureaus en bij de controletellingen door het gemeentelijk stembureau.

1.8 Enschede werkt mee aan uitgebreide evaluatie om het proces te verbeteren

Kiezers en betrokkenen bij de organisatie mogen bij de evaluatie aangeven wat beter kan. Het ministerie van BZK kan alle punten meenemen bij het verdere invoeringstraject van het nieuwe stembiljet. Bij een aantal stembureaus wordt op de dag van de verkiezing onderzoek gedaan naar het nieuwe stembiljet. Ook worden kiezers en betrokkenen gevraagd om na de verkiezing mee te doen aan een evaluatie.

Risico's

1.1 Er kunnen meer stemmen ongeldig verklaard worden

Het stemmen met een ander stembiljet is wettelijk, dus er is een kans dat er meer fouten worden gemaakt met het invullen van het stembiljet. Het risico wordt beheerst door een uitgebreide voorlichtingscampagne voor de verkiezingen van 18 maart 2026. Er komt hulp in het stembureau door een extra stembureaulid die voorlichting geeft over het nieuwe stembiljet. Daarom zijn er extra trainingen voor stembureauleden. Omdat de gemeente de invoer van het nieuwe stembiljet zorgvuldig wil doen, is er bij een tussentijdse verkiezing in 2025 geen sprake van invoer van het nieuwe stembiljet.

De redenen van ongeldigheid bij de Europese Parlementsverkiezingen zijn geanalyseerd. Hieruit blijkt dat de meeste fouten komen door:

- het selecteren van een te hoog kandidaatsnummer, wat de stem ongeldig maakt;
- het selecteren van een partij zonder het inkleuren van een stemvakje bij een kandidaat, hierbij is de stem wel geldig. Deze wordt dan opgeteld bij kandidaat 1.

Enschede zet hiervoor een communicatiestrategie in om dit in Enschede zoveel mogelijk voor te zijn. De minister van BZK vindt het belangrijk dat de beoordeling van de geldigheid van de stemmen bij een volgend proef op basis van dezelfde voorwaarden gebeurt. Om deze reden blijft bij het volgende proef het aankruisen van het te hoge kandidaatsnummer een ongeldige stem en wordt de experimentenwet nu nog niet aangepast. De minister van BZK koos voor deze opzet omdat zij wil onderzoeken of een gewenningseffect onder kiezers te zien is en of het aantal ongeldige stemmen afneemt.

1.2 De Nederlandse Vereniging van Raadsleden is niet gelijk een voorstander van nieuw stembiljet bij gemeenteraadsverkiezingen

De vereniging ondersteunt innovatie bij het verkiezingsproces. Vooral bij landelijke verkiezingen waarbij grote stembiljetten vaak voorkomen, zien zij de voordelen van het nieuwe stembiljet. Bij gemeenteraadsverkiezingen⁵ maakt de vereniging zich zorgen dat de persoonlijke herkenbaarheid van kandidaten verdwijnt omdat er op het nieuwe stembiljet alleen nog nummers staan en geen namen. Uit onderzoek blijkt dat 90% van de kiezers al buiten het stemhokje een keuze maakt, zie ook argument 1.1, waarbij het nieuwe stembiljet ingezet wordt als middel voor opkomstbevordering.

1.3 Het nieuwe stembiljet is een proef

Als de experimentenwet wordt ingetrokken, dan wordt er weer gestemd met het oude stembiljet.

Kosten en financiële dekking van het voorstel

De meerkosten worden achteraf vergoed door het Ministerie van Binnenlandse Zaken.

Afweging en alternatieven

Niet van toepassing

Participatie

Als de raad instemt dan start er een grote informatiecampagne bij inwoners. Samen met het ministerie van Binnenlandse Zaken en een externe communicatiepartij worden inwoners geïnformeerd. Ook wordt er vlak voor de verkiezingsdag verschillende proefstemmomenten georganiseerd in Enschede.

Communicatie met direct betrokkenen als de gemeenteraad akkoord geeft om mee te doen:

- Nadat de gemeenteraad een keuze heeft gemaakt, wordt de minister van BZK geïnformeerd over de Enschedese deelname. Dit door het toesturen van het raadsbesluit.
- De 9 proefgemeenten krijgen bericht dat Enschede meedoet om formeel de samenwerking op te starten.
- Gemeente Losser wordt op de hoogte gebracht omdat ambtenaren van de gemeente Enschede ook voor Losser verkiezingen organiseren. Losser is geen deelnemer bij de proef.
- Alle communicatie naar kiezers wordt gedaan namens de gemeente, met ondersteuning van een landelijk communicatieadviesbureau dat betaald wordt door het ministerie.
- De leveranciers waarmee Enschede samenwerkt voor verkiezingen worden geïnformeerd over de deelname.

Interne communicatie

- afdeling communicatie wordt geïnformeerd over de taken die komen
- alle betrokken collega's bij cluster Dienstverlening worden geïnformeerd en er komt een kennisbank met informatie over het nieuwe stembiljet.

PR over besluit:

Nee, bij een instemmend raadsbesluit wordt er op enschede.nl een nieuwsbericht geplaatst.

Persbericht, nee: bij een instemmend raadsbesluit wordt er een persbericht verstuurd.

Vervolg

Bij deelname aan de proef stemmen inwoners met het nieuwe kleine stembiljet. Ruim van tevoren start een communicatiecampagne om kiezers te informeren over het nieuwe stembiljet.

Verder krijgen alle stembureauleden en tellers een instructie hoe zij moeten omgaan met het nieuwe stembiljet.

Bijlage(n)

	Omschrijving	College	Raad	Niet actief publiceren	Geheim
Bijlage 1	Brief minister BZK 2500009554	Ja	Ja	Nee	Nee
Bijlage 2	Informatiebrochure inwoners 2500013549	Ja	Ja	Nee	Nee
Bijlage 3	Voorbeeld stembiljet Enschede 2500013550	Ja	Ja	Nee	Nee
Bijlage 4	Voorbeeld Kandidatenlijst Enschede 2500013551	Ja	Ja	Nee	Nee
Bijlage 5	Voorbeeld bijlage stembiljet in stemhokje 2500013552	Ja	Ja	Nee	Nee
Bijlage 6	Persbericht tekst volgt, wordt bij instemming van de raad verspreid.	Ja	Ja	Nee	Nee